

MUISTIKUVIA TÖRMÄSEN KOULUN VAIHEISTA VUODESTA 1926 ALKAEN

Ensimmäinen kansakoulu saatiin tälle kullalle pitäjää v. 1926. Koulun sijainnista tuli erimielisyyttä Kantokylän, Törmäsenvaaran, Muosalmen ja Sossonniemen kesken.

Kantokyläläiset pyrkivät ratkaisemaan asian siten, että opettaja majoitettiin Kantokylään ja uskottiin näin myöskin koulu saatavan kylälle.

Muosalmelaiset ja sossonniemeläiset pitivät paikkaa syrjäisenä, koska lasten koulumatkat muodostuisivat pitkiksi. Niinpä kunnantuvalta määrättiin koulunpaikaksi keskeisin kylä, Törmäsenvaara ja Keskitalon Kalle (Kalle Törmänen) kävi hevoscarrilla hakemassa koulun ensimmäisen opettajan Sointu Leiviskän Tumberista taloonsa ja koulu alkoi syyskuun 6.päivänä 1926 keskitalon eteläisessä päädyssä, vuokrahuoneissa, Törmäsenvaaran kansakouluna.

Koululla oleva kuva ensimmäisen vuoden oppilaista tuli otetuksi siten, että keväällä 1927 Sointu Leiviskän sijaisena toimi Lempi Kinnunen, Kuusamon kirkolta ja hän, tuleva valokuvausalan yrittäjä, ikuisti silloin tuon kuvan kamerallaan.

Samana kesänä Sointu Leiviskä tapasi Vaasassa musiikkikurssilla Sortavalan seminaarista vastavalmistuneen, varsinais-suomalaisen neitosen Annikki Elovaaran, ja kehoitti hakemaan Törmäsenvaaran kansakoulun opettajanpaikkaa, koska kysymyksessä oli hyvin kaunis paikka.

Niinpä sitten elokuussa 1927 Eksymän postimoottorivene toi Hirsirantaan Annikki Elovaaran. Postinkuljettaja huusi rannalla oleville miehille: ”Toin teille uuden opettajan, tulkaa veneellä hakemaan sen tavarat”.

Siitä alkoi Annikki Elovaaran, myöhemmin Törmäsen työsarka, joka kesti aina vuoteen 1961 asti.

Törmäsenvaaran kansakoulu toimi ns. supistettuna kouluna, joka merkitsi sitä, että koululla oli ainoastaan yksi opettaja. Koulua pidettiin edelleen keskitalossa, mutta samanaikaisesti alettiin rakentaa tänne alakankaalle kansakoulua.

Koulun paikaksi suunnittelivat kunnan miehet ensin Törmäsenvaaran päältä Kankaan talon länsipuolta. Kun paikankatsojan olivat vaaralla, tuli siihen Tikkanen Pekka Kantokylästä ja sanoi: ”Kato sinä, tuolta Kantokylä näkyy, eikö sieltä ole tänne pitkä matka?” Tähän paikankatsoja vastasi: ”Se on aivan yhtä pitkä matka sieltä tänne kuin täältä sinne”. Koulutalon hirret sahattiin ja ajettiin Perjakasta, Kuusamojärven eteläpuolelta. Ovet ja ikkunapuut teki Ville Kurvinen (Kangas Ville). Koulu valmistui sitten vuonna 1931.

Oppilaita koulussa oli paitsi Törmäsenvaaralta, Sossonniemeltä, Muosalmesta ja Kantokylästä, myös muista lähikylistä kuten Haukiniemeltä, Vanttajasta, Sirolasta, Nätilästä ja Kangasniemestä.

Kauempaa tulleet olivat useimmiten majoitettuna sukulaistaloihin, ja osa oli sijoitettuna asuntolaan, joka toimi vain lyhyen ajan. Asuntola toimi tällä hetkellä tyhjillään olevassa entisessä kotitalossani. Asuntolassa asunut Arne Karjalainen kertoi, miten opettaja Annikki Törmänen kävi joka ilta heiltä tarkastamassa kotitehtävät ja kuulusteli läksyt, joten luku tunti piti todella käyttää läksyjen tekoon.

Vuonna 1934 koulu sai toisen opettajan Laina Niirasen, joka oli yhteinen Keron kansakoulun kanssa. Niiranen käytti osan työajastaan Törmäsenvaarassa ja osan vuotta Kerolla.

Sitten vuonna 1937 Törmäsenvaaran kansakoulu muuttui pysyvästi kaksiopettajaiseksi, kun alakoulunopettajan pätevyyden saanut Kyllikki Laine (Jacobson), hänkin Varsinais-Suomesta, otti toisen opettajan viran vastaan. Silloin alkoi Törmäsessä monivaiheinen, kahden naisopettajan ajanjakso: vuodet 1937-1954.

Tuona ajanjaksona siirryttiin puhtaasta luontaistaloudesta sotien, evakkojen, korttiajan ja jälleenrakennusajan jälkeen alkavan rahankäytön (markkinatalouden) aikaan. Siitä muutamia muistelmuksia.

Se, että ihmiset elivät luontaistaloutta, kuvastune seuraavasta Kyllikki Jacobsonin muistelusta.

Kun hän tuli vuonna 1937 Törmäsenvaaraan opettajaksi, vuokrasi hän ensimmäiseksi asunnokseen kamarin Kankaan talosta. Kyllikki kertoi, että hän laittoi asuntoonsa verhot ikkunoihin, matot lattialle ja muutenkin kalustuksen kuntoon. Sen jälkeen hän kutsui Kankaan talon nuoren emännän Hilma Törmäsen ja vanhaemännän, minun mummoni Reeta Törmäsen kamariinsa kahville. Reeta-mummo tepasteli lattialla, katseli ympärilleen ja tokaisi: ”Hm, kyllähän tässä passovaisi asua, kun olisi mitä syyvä”.

Kun Törmäsenvaaran koulurakennus rakennettiin v. 1931, rakennettiin myös nykyisen liikuntahallin paikalle talousrakennus, jossa liiterin ja oppilaiden vessojen lisäksi oli kaksi aittaa, rehuvarasto, navetta ja lantala.

Tuohon aikaan opettajan tuli kesäaikaan suorittaa puutarha- tai maanviljelyä ja näin omalla esimerkillään opettaa myös koulupiirin väestölle uusia viljelystapoja ja -kasveja. Niinpä Annikki Törmäsen perheen asuessa koululla oli koulun navetassa kotieläimiä, lehmiä ja lampaita. Tosin hän itse ei osallistunut karjanhoitoon, vaan sen suoritti hänen pitkäaikainen kotiapulaisensa Hanna Määttä.

Äitini kertoi, että kun hän touhusi Törmäsenvaaraan ensimmäisen hevosvetoisen niittokoneen miehelleen ja tämän veljille, niin Törmäsenvaaran miehet tulivat katsomaan niittojälkeä ja punautilivat päätänsä. ”Ei tuu mittään, palajon tarkemmin soapi viikatteella”. Kuitenkaan ei mennyt kuin muuan vuosi ja kylässä oli useita niittokoneita.

Suhtautuminen väkilannoitteisiin oli myös epäilevä. Kun isäni oli kylvänyt ensimmäiset ns. ostolannat peltoon, oli johtokunnassa istuva Tumperin isäntä tuumannut: ”Turhoa rahan tuhlausta, sama kun mennöö pellon laetaan ja pierasoo”.

Koulumatkat kuljettiin kävellen, veneellä ja talvisin hiihtäen.

Sossoniemeltä kuljettiin kävellen Honkalaan, mistä kunnan veneellä oppilaat soutivat koulun rantaan. Kelirikko-aikaan syksyisin ja keväisin juostiin Luikonperän kautta ympäri.

Muosalmesta soudettiin veneellä. Sirolasta tulevat soutivat Marjoperän yli veneellä Saunaniemelle, kävelivät Korpuaan, josta jälleen veneellä Kuusamojärven yli ja loppu jälleen kävellen.

He samoin kuin Muosalimesta ja Halukiniemeltä kulkevat olivat tilapäisesti majoitettuna yleensä sukulaistaloihin sen 2-3 vuorokautta, minkä järvien jäätyminen tai jäidenlähtöaikana ei vesistön ylitystä voitu suorittaa.

Syysjääat vaativatkin kaksi kuolonuhria, kun Sossonniemeltä Muosalmen kautta tulleista tytöistä Välitalon Tyyne ja Pitkäsen Saima hukkuivat, mutta kolmantena vedenvaraana joutunut Muosalmen Lempi pelastui. Hän oli jollakin tavoin tarttunut vaatteistaan jäänreunaan kiinni ja saatiin ylös. Talvella koulumatkat suoritettiin hiihtäen ja se toikin monelle oivan kuntopohjan.

1940-luvun koppupuolella Törmäsenvaaran kansakoulun hiihtomaine oli kukoistuksessaan.

Sellaiset nimet kuin Pauli ja Frans Pitkänen, Armas Raatesalmi, Meeri ja Lilli Määttä olivat Kuusamossa lyömättömiä.

Parivaljakko Armas Raatesalmi ja Frans Pitkänen pääsivät Pohjois-Suomen koululaiskisoihin. Kävi kuitenkin niin ikävästi, että toinen sai vain hiihtää ja toiselle tuli kirittäjän osa. Niinpä kilpailleelle tuli mestaruus, mutta kirittäjänä hiihtänyttä ei noteerattu.

Sotien aikana koulurakennus säästyi polttamiselta, joskin irtaimistoa oli tuhottu. Silloisen yläluokan seinille ripustettujen presidenttiemme kuvatauluista henkilöiden silmät oli puhkottu. Komeron takaseinään oli kirjoitettu venäjää. Sen suomensi kansakoulutarkastaja Toivo Karttunen, joka oli oppinut venäjää sotavankeusaikanaan. Teksti kuului: ”Eläköön vapaa Suomi”. Sisältö kertoi, miksi se oli kirjoitettu piilopaikkaan.

Sota- ja evakkoajana koulunkäynti jäi vähiin, sillä monellakaan ei sijoituspaikasta käsin ollut mahdollisuutta koulunkäyntiin. Osa aloitti ensimmäisen luokan 1939 ja jatkoi sodan jälkeen ns. yläkoulun viimeisellä luokalla ja suoritti näin oppivelvollisuutensa.

Varsinaisen koulutyön ulkopuolisesta toiminnasta mainittakoon Kyllikki Jacobsonin panos maamiesseuratyössä.

Varainhankintaa suoritettiin järjestämällä tanssitilaisuuksia nykyisen päiväkerhotilojen paikalla sijainneessa parakkirakennuksessa. Neuvonta ja urheilutoiminta olivat myös vilkkaasti toimintakuvioissa mukana.

Liekö koululaisten hiihtomenestys inspiroinut aikuisiakin, mutta Törmäsenvaaran maamiesseurasta nousivat pitäjänmestareiksi ja kultakellovoittajiksi sellaiset hiihtäjät kuin Juhani ja Väinö Määttä ja lisäksi naisten sarjassa Eevi Pitkänen, nykyinen Vanttaja, joka voitti suvereenisti neljä kertaa peräkkäin Kuusamon kansalliset hiihdot ja voitto tuli myös Kemijärven porohiihdoissa.

Vuonna 1954 oli Törmäsenvaaran kansakoulussa opettajanvaihdon aika. Kyllikki Jacobsonin siirryttyä Haatajan koululle, tuli hänen tilalleen Jaakko Korpela, ja kuinka ollakaan, jälleen Varsinais-Suomesta. Jaakko Korpela sanoi tulleensa vain vuodeksi, mutta vuosi venähti kuitenkin 36:n mittaiseksi.

Hänen ja vuonna 1959 Annikki Törmäsen työtä jatkamaan tulleen Sirkka Korpelan aikaa voidaan kutsua henkisen kulttuurin kasvun ajaksi Törmäsen koulun historiassa.

Tuolloin musiikki ja taideaineet olivat ne, jotka nostivat Törmäsenvaaran kansakoulun ja vuonna 1972 Törmäsen ala-asteeksi muuttuneen koulun ohitse pitäjän muiden koulujen, ja mittapuuna pidetään vuosittain järjestettyjä ns. harrastuskilpailuja, joissa koulun oppilaat korjasivat yleensä täyden potin kotiin.

1960-luvulla Törmäsenvaaran koululla pidetyt nuorisokerhoillat tulivat tunnetuksi koulupiirin ulkopuolellakin. Toiminta oli monipuolista ja osallistujia kulki Sossoa ja Haukiniemeä myöten. (Tuolloinhan Sosso toimi omana kouluna). Kerhoilloissa näyteltiin, tanhuttiin, musisointiin ja opiskeltiin.

Pikkujoulut musiikkipitoisine esityksineen, kansantanssineen ja muine esityksineen olivat jotain ennenkuulumatonta.

Samoin koulun kuusi- ja äitienpäiväjuhlat vetivät koulun tupaten täyteen yleisöä, sillä oppilaiden esittämä ohjelma oli korkeatasoista, monipuolista ja hyvin harjoiteltua:

Tuolta ajalta pari muistelusta.

Kerran äitienpäiväjuhlan aikaan Sirolan ja Korpuan lapset joutuivat jäämään kotiin, kun kelirikko pääsi yllättämään. Silloin opettajan sijaisena toiminut Mirja Siikaluoma (nyk. Holma) joutui viemään Korpuan Sirkkan ja Toinin roolit näytelmässä. Kevättärenä ja Talvettärenä hän heitteli kukkia ja lumihutaleita (paperisilppia) tarpeen mukaan näyttämölle luki tyttöjen osat kirjasta.

Juhlien tunnelma, innostus ja jännityskin oli normaalista kouluelämästä poikkeavaa. Kaikenlaista sattui; mm. äitienpäiväjuhlan numeroesityksessä pikkuinen ekaluokkalainen kertoi kyyneleet silmissä ja itku kurkussa: ”Minä olen pieni nolla, jonk’ on aina hyvä olla”. Runsaslukuinen yleisö antoi pojalle ylimääräiset aplodit.

Kerran taasen erään pikkutontun pissahätä oli niin yht’äkkäinen, ettei hän ehtinyt ulos asti, oli hankittava kiireesti varahousut, ettei vahinko tullut huomatuksi.

Ahkerasti lapset kävivät koulua hankaloidenkin matkojen takaa. Koulukyyditys otti ensiaskeleita, kun 1050-luvun puolella välissä Törmäsen Aino Kulaniemestä tuli hevosella kouluun ja keräsi rekeensä sen suunnan pitkämatkalaiset. Loimiselkäinen humma syötettiin ja juotettiin koululla. Suuri edistysaskel saatiin, kun Kovalan Oskari katettuine rekineen kuskasi oppilaat kirkonkylän suunnalta. Odottaessaan hän pilkkoi koulun halot polttopuiksi.

Vuonna 1968 päästiin autokuljetuksiin Sosson ja Kosken koulujen yhdistyttyä Törmäseen. Sulo Lehto ja Mauno Törmänen ovat huolehtineet pääosaltaan tästä tehtävästä ja jatkanevat eläkepäiviin asti.

1960-luku oli murroskautta Kuusamossa ja esim. Ruotsiin muutti paljon nuoria. Oppilaatkin haaveilivat sinne ”kultamaahan pääsystä”.

Kun Sirkka Korpela, joka opetti ala-luokkia, piti kotiseutuhenkisen oppitunnin, puhuttiin, laulettiin ja keskusteltiin kodin ja kotiseudun ihanuudesta ja kuinka oma koti on rakkain paikka kaikille lapsille. Kertauksen vuoksi Sirkka tarkensi opettamaansa kysymällä: ”Mikä siis on jokaiselle maailman paras paikka?” Hän sai ekaluokkalaisen pojat reippaan vastauksen: ”RUOTSI”.

Näinhän meille opettajille usein kävi ja käy!

Sitten vielä vähän keittola-asiaa:

Koulun ensimmäisenä keittäjänä toimi Hanna Määttä, joka kuitenkin siirtyi pian opettajana Annikki Törmäsen kotiapulaiseksi. Hänen jälkeensä ehkä ensimmäinen pitkäaikainen kapustanvartija oli Jenni Törmänen (Pesonen). Hänen jälkeensä tulivat Lahja Ollila (nyk. Pintamo-Kenttälä), Laila Törmänen (nyk. Pitkänen), Meeri Törmänen (nyk. Pesonen) ja pisimmän päivätyön teki Rauha Törmänen, joka ahersi koulun hellan ääressä yli 20 vuotta. Yleensä keittäjän naimisiinmeno entisaikaan aiheutti kokin vaihtumisen koululla. Tänä on kaikki toisin ja tehtävää hoitaa Marja Pitkänen.

Koulun keitto maistui oppilaille, sillä omat eväsleivät ja maitopullo tuotiin kotoa. Koulusta saatu puuro, keitto ja joskus potut ja kastike tekivät kauppansa. Lusikka oli ainoa lisuke lautasen lisäksi. Haarukat ja veitset hankittiin koululle 1950-luvun lopulla.

Syysteurastuksen aikaan ostettiin koululle lihaa suuremmissa erissä. Yleensä poron ja mullin ”roppi” (ruho).

Vesi keittolaan haettiin Välijärvestä, koska koulun kaivo ei ollut vielä käyttökelpoinen vähävetisyyden vuoksi. 1960-luvun puolivälin jälkeen tämä elämän eliksiiri kammettiin veivipelillä ylös. Pumppu saatiin, kun vesijohdot ja muut mukavuudet tulivat koululle remontin yhteydessä vuonna 1968. Oppilaiden sisä vessat saneerattiin entisen opettajan keittiön paikalle 1978 ja uusi lisärakennus liikuntasaleineen pystytettiin kymmenen vuotta myöhemmin vanhan navettarakennuksen/liiterin paikalle.

Koulun pihan ja teitten puhdistaminen lumesta oli toivotonta, eikä tarpeenkaan, koska autoja ei ollut. Kerran kuitenkin Jaakko Korpela urakoi poikien kanssa auran, jota oppilasvoimin vedettiin ja lykättiin. pienimmät oppilaat istuivat painona ja isoimmat toimivat juhtina.

Joulujuhlien ajaksi järjestettiin hevosille ”parkkipaikkoja”. Vuosien mittaan hevosien tilalle ilmestyivät traktorit, jotka täyttivät pihan ja nykyään se täyttyy autoista.

Itse kävin koulua täällä 1948-1952 ja sen jälkeen toimin opettajana vuodet 1974-1988 Törmäsen koululla yhdessä Jaakko ja Sirkka Korpelan kanssa.

Törmäsen koulu oli jo tuolloin mallikoulun maineessa. Siitä seurasi, että vierailipa Kuusamossa ketä tahansa, joille kunnanisät tahtoivat koululaitostansa esitellä, heidät lähes aina ohjattiin tutustumaan Törmäsen ala-asteeseen ja vieraitahan kävi aina piispasta ulkomaisiin kouluasiantuntijoihin asti.

Koululla vallitsi hyvä yhteishenki ja meillä jokaisella oli pyrkimyksenä kehittää ja kokeilla uusia opetusmetodeja.

Kun joku meistä sai uuden opetusalan idean, ei mennyt montaakaan päivää kun joku sitä kokeili käytännössä. Jos se tuntui toimivan, ottivat toisetkin sen käyttöön.

Kun opetushallitus antoi ohjeita ja uudisti peruskoulua, tuotiin uusina julkisuuteen käsitteet: teemapäivät ja –viikot, suur- ja pienryhmäopetukset, ainejaot ja –painotukset ym. Nämä asiat olivat kuitenkin olleet tällä koululla käytössä, mikä enemmän, mikä vähemmän aikaa.

Se mitä me emme pystyneet toteuttamaan (emme edes yrittäneet), oli kouluhallituksen pääjohtajan Erkki Ahon ohje: ”Kaikki oppivat kaiken”. Valtava on ollut se muutos, joka yhteiskunnassamme on tapahtunut Törmäsen koulun 76-vuotisen toiminnan aikana. Samankaltaisen muutoksen on läpi käynyt myös koululaitos.

Törmäsen koulukin aloitti Uno Cygnaeuksen kansakoulusta ja on päätynyt tietokoneajan peruskouluun.

Opetusvälineet ja –menetelmät ovat uudistuneet ja uudistuvat ajan myötä, mutta tämänkin 70-vuotiaan koulun merkitys kasvattajana ja tapojen opettajana ei ole muuttunut.

Suuri ja monilukuinen on se oppilasjoukko, joka täältä on saanut eväät elämäänsä varten. Heidän antamansa työpanos on ollut merkittävä, paitsi kotiseudulle, niin myöskin isänmaalle.

HENKILÖLIITE HISTORIIKKIIN

Ensimmäisenä vuotena koulussa olivat seuraavat oppilaat:

Kalle Armas Törmänen	Tilda Halonen
Uuno Kyynärssalmi	Hilda Kurvinen (Jaakkola)
Janne Törmänen	Jenni Törmänen
Reino Korpua	Jenni Palosaari
Eino Törmänen	Sofia Tauriainen (Pesonen)
Lauri Törmänen	Hanna Ylipoussu (Puro)
Antti Pitkänen	Lyyli Törmänen (Kelja)
Reino Lämsä	Alma Siikaluoma (Tauriainen)
Aleksanteri Törmänen	Hanna Pitkänen
Eino Pitkänen	Impi Törmänen (Hentilä)
Tauno Siikaluoma	Jenni Lämsä (Mustonen)
Veikko Pitkänen	Tyyne Törmänen
Reino Törmänen	Saima Törmänen (Mustonen)
Lauri Kunelius	Elvi Ollila (Määttä)
Hannes Kurvinen	Jenni Törmänen (Jokela)
Pekka Törmänen	

Näistä oppilaista ovat elossa seuraavat:

Tilda Halonen	Elvi Määttä
Hilda Jaakkola	Sofia Pesonen
Jenni Mustonen	Hanna Puro
Saima Mustonen	

Törmäsen koulun opettajina ovat toimineet:

Sointu Leiviskä	1926-1927
Annikki Törmänen (Elovaara)	1927-1961 34v
Laina Niiranen	1934-1937 (yht. keron kanssa)
Kyllikki Jacobson (Laine)	1937-1954 17v.
Aino Kyröläinen (Nikula)	1940-1942
Vilho Nenonen	1940-1941
Jaakko Korpela	1954-1990 36v.
Sirkka Korpela	1960-1990 30v.
Matti Erkkilä (koko ajan virkavapaalla)	1968-1970
Matti Korpela (edellisen viransijainen)	1968-1969
Eerikki Tienhaara (Erkkilän viransij.)	1969-1970
Kaarlo Kallunki	1970-1971
Toivo Hekkala	1971-1973
Vesa Aarnio (edellisen viransijainen)	1972-1973
Seppo Määttä	1973-1974
Jalo-Jukka Törmänen	1974-1989 15v.
Asko Aikkila (edellisen viransijainen)	1988-1989
Eero Pitkänen	1989-1994
Ari Asikainen	1990-2002 12v.
Kirsi-Marja Asikainen	1990- 2002 12v.
Tuula Posio (edellisen viransijainen)	1992-1993
Tiina Koskela	1994-1995
Tiina Koskela-Janhunen	1995-edelleen
Pasi Janhunen (viransijainen)	1996-1997
Tuula Posio (viransijainen)	1996-1997
Terttu Kyllänen (viransijainen)	1996

yht 26.

Vuosina 1926-1954 poikien käsityönohjauksesta ja opetuksesta vastasi joku lähiseudun miehistä, toiset yhden lukukauden, toiset useamman ajan.

Aineistoa muisteluksen tekemiseen olen saanut seuraavilta henkilöiltä, josta heille kiitokset:

Jaakko ja Sirkka Korpela
Sofia Pesonen (koulun ensimmäisiä oppilaita)
Eino Törmänen
Eevi Vanttaja

Lisäksi olen liittänyt muutamia Annikki Törmäsen ja Kyllikki Jacobsonin minulle 1960-luvulla kertomia muistelmia.

Kuusamo 15.12.1996
Jalo-Jukka Törmänen